

نسخه‌های خطی نویافته در کتابخانه پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

مجید جلیسه

| ۴۵۹ - ۴۹۴ |

۴۵۹

آینه پژوهش | ۲۱۲

سال ۳۶ | شماره ۲

خرداد و تیر ۱۴۰۴

چکیده: مقاله حاضر فهرستی تفصیلی از چهارده نسخه خطی نویافته در کتابخانه پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی (دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم) را شامل می‌گردد. در این مقاله فهرست نگار کوشیده است اطلاعاتی دسته‌بندی شده از محتوا و شکل ظاهری این نسخه‌های خطی را به خواننده ارائه دهد.

کلیدواژه‌ها: فهرست‌نویسی، نسخه‌های خطی، کتابخانه پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، کتابخانه دفتر تبلیغات اسلامی، کتابخانه دارالتبلیغ اسلامی.

Newly Discovered Manuscripts at the Library of the Islamic Sciences and Culture Research Institute
Majid Jalisch

Abstract: This article presents a detailed catalogue of fourteen newly identified manuscripts housed in the Library of the Islamic Sciences and Culture Research Institute (affiliated with the Office for Islamic Propagation of the Qom Seminary). In this study, the cataloguer has sought to provide systematically organized information on both the contents and the physical features of these manuscripts for the reader.

Keywords: cataloguing, manuscripts, Library of the Islamic Sciences and Culture Research Institute, Library of the Office for Islamic Propagation, Dār al-Tabligh Islamic Library.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

کتابخانه پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی (دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم) طی بیش از نیم قرن فعالیت فراز و فرودهای بسیاری داشته و می‌بایست آن را یکی از قدیمی‌ترین و مهمترین کتابخانه‌های شهر قم از حیث محتوا و منابع دانست. هسته اولیه کتابخانه پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی همان کتابخانه دارالتبلیغ اسلامی است که در روز میلاد پیامبر رحمت یعنی ۱۷ ربیع الاول سال ۱۳۸۹ قمری مصادف با ۱۳ خرداد سال ۱۳۴۸ افتتاح می‌گردد^۱. بر اساس آخرین آمار ارائه شده تا تاریخ ۲۸ اسفند سال ۱۳۵۸ تعداد کتاب‌های فارسی و عربی این کتابخانه بالغ بر ۲۳،۷۷۸ جلد و همچنین تعداد نسخه‌های خطی و عکسی آن بالغ بر ۷۲۴ جلد بوده است^۲. در حال حاضر این کتابخانه با داشتن ۲۵۰،۰۰۰ جلد کتاب، ۲۵۰۰ عنوان نشریه، ۷۷۰ عنوان پایان‌نامه، بیش از ۱۰۰۰ عنوان کتاب خطی و همچنین بالغ بر ۲۰۰۰ جلد کتاب چاپ سنگی و سربی از جمله مهمترین کتابخانه‌های تخصصی و البته عمومی این شهر به‌شمار می‌رود^۳.

در سال‌های بعد از انقلاب اسلامی جدای از منابع جدید چاپی در این کتابخانه مجموعه‌ای ارزشمند از مجلات و روزنامه‌های منتشره در ایران و سایر کشورهای اسلامی نیز به این کتابخانه اضافه می‌گردد که در نوع خود ارزشمند است. در این میان می‌توان به ترتیب منابع ارزشمند این کتابخانه را به نسخه‌های خطی، نسخه‌های عکسی، منابع چاپی کهن، کتاب‌های نفیس، منابع چاپی ویژه (کتب ضاله)، روزنامه‌ها و مجلات تقسیم‌بندی نمود. این کتابخانه دارای بیش از ۱۰۰۰ نسخه خطی است، که پیش از این در دو مجلد با مشخصات زیر فهرست نویسی و انتشار یافته است:

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی، علی صدراپی؛ علی اوسط ناطقی؛ رمضانعلی انتظاری، قم: بوستان کتاب قم (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، جلد اول، ۶۱۶ ص، وزیری (گالینگور)، ۱۳۸۱.

۱. جهت اطلاع بیشتر درباره این کتابخانه رجوع کنید به:

«سرگذشت کتابخانه دارالتبلیغ اسلامی، ابوالفضل عرب‌زاده، صدسالگی حوزه قم: مجموعه مقالات به مناسبت صدساله شدن حوزه علمیه قم، به‌کوشش رسول جعفریان، قم، نشر مورخ، ۱۴۰۱، صص ۷۲۵-۷۵۱.

«کتابخانه دارالتبلیغ اسلامی»، ابوالفضل عرب‌زاده، سال سی: مجموعه مقالات سی‌امین سال تأسیس کتابخانه تخصصی اسلام و ایران در مهرماه ۱۳۷۴ خورشیدی، به‌کوشش رسول جعفریان، قم: انتشارات ادبیات، ۱۴۰۴، صص: ۵۶۳-۵۷۸.

۲. «سرگذشت کتابخانه دارالتبلیغ اسلامی»، ۷۳۲.

۳. مجمع کتابخانه‌های تخصصی استان قم (مکتا)، ۲۵.

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی (پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی)، علی‌اوسط ناطقی؛ رمضانعلی انتظاری، قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، جلد دوم، ۵۶۸ ص، وزیری (گالینگور)، ۱۳۸۶.

جلد اول این فهرست با معرفی ۷۰۰ نسخه خطی و جلد دوم مشتمل بر معرفی ۳۴۰ نسخه خطی و ۲۵۰ نسخه عکسی است که در مجموع ۱۰۴۰ نسخه خطی را شامل می‌گردد. فهرست‌نگاری ۴۰۰ نسخه اول از این مجموعه را جناب آقای علی صدراپی خوبی عهده‌دار بوده‌اند، اما ادامه کار برعهده آقای رمضانعلی انتظاری و علی‌اوسط ناطقی قرار می‌گیرد.

با پیگیری‌های حجة الاسلام والمسلمین جناب آقای صادق آرم مدیر جدید این کتابخانه و همراهی و همدلی حجة الاسلام والمسلمین دکتر نجف لک‌زادی ریاست پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی و مساعدت و پیگیری‌های ریاست دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم در راستای طرح تحول این کتابخانه از بهمن سال ۱۴۰۳ پروژه فهرست‌نویسی و دیجیتال‌سازی منابع چاپی کهن این کتابخانه توسط بنده آغاز گردید. برای به سامان نمودن فهرستی از منابع چاپی کهن اعم از کتاب‌های چاپ سربی، سنگی، گراور و افسست در این کتابخانه، بررسی و تفکیک منابع موجود در مخزن این کتابخانه که مجموعه‌ای آشفته و درهم آمیخته از منابع گوناگون بود انجام گردید. در حین این بررسی به تعدادی نسخه خطی برخوردیم که پیش از این از منظر دور و فهرست‌نگاری نگردیده بود. نظر به اهمیت برخی از این نسخه‌ها، تنظیم فهرستی از نسخه‌های خطی نویافته انجام و در قالب این مقاله ارائه گردید.

نسخه‌های خطی نویافته

مطابق آنچه در فهرست فهرست نسخه‌های خطی این کتابخانه آمده است نسخه‌های خطی کهن و نفیس این کتابخانه به این قرار است:

شماره	تاریخ کتابت	عنوان نسخه	شماره نسخه
۱	۷۵۴ ق	الصحيفة السجادية	۷۷۴
۲	قرن ۸ ق	نهج البلاغه	۱۸۶
۳	قرن ۸ ق	الجامع الصحيح	۳۵۸
۴	۱۶ صفر ۸۵۳ ق	فوائد ابن عبدالسلام	۴۲۶

شماره	تاریخ کتابت	عنوان نسخه	شماره نسخه
۵	۸۸۰ ق	نظم السلوک	۳۱۵
۶	قبل از ۸۹۶ ق	أنوار العقول في أشعار وصي الرسول	۱۷۹
۷	۲۵ ذی قعدة ۹۱۱ ق	من لایحضره الفقیه	۲۱۱
۸	ربیع الاول ۹۵۵ ق	غرر الفرائد ودرر القلائد	۳۵۹
۹	۲۸ صفر ۹۷۳	الانتصار	۸۷۴
۱۰	غرة رجب ۹۷۸ ق	التکملة في شرح التذکرة	۲۵۲
۱۱	۲۳ جمادی الثانی ۹۹۶ ق	زیج النبیگ	۲۱۳

در میان نسخه‌های نویافته یک مجلد مشتمل بر دو عنوان کتاب، شناسایی گردیده است که کتاب اول این مجموعه با نام کتاب النهی متعلق به ناصر للحق حسن بن علی أطروش معروف به ناصرکبیر (۲۳۰-۳۰۴ ق) است. نسخه حاضر اولین نسخه شناسایی شده از این کتاب به شمار می‌رود. لازم به ذکر است که کتاب حاضر آنچنان کمیاب و نادر است که تا به امروز در هیچ‌کدام از منابع کتابشناسی نشانی از آن یافت نشده است. قدمت این نسخه که تاریخ کتابت آن سال ۷۳۱ ق است از جمله مزایای این نسخه به شمار می‌رود. کتاب دوم این مجموعه مصباح الشریعة و مفتاح الحقیقة که کتابی منتسب به امام ششم شیعیان حضرت صادق (ع) است. در میان نسخه‌های خطی فراوانی که تا کنون از این کتاب شناسایی شده است. قدیمی‌ترین نسخه متعلق به کتابخانه مدرسه سپهسالار در تهران است که تاریخ کتابت آن ۷۱۶ ق است اما از ابتدا افتادگی دارد^۱. نسخه حاضر با تاریخ کتابت ۷۳۲ ق قدیمی‌ترین نسخه تاریخ‌دار و کامل این کتاب به شمار می‌رود که تا به امروز شناسایی شده است.

بدین ترتیب این دو نسخه نویافته قدیمی‌ترین نسخه‌های خطی موجود در میان نسخه‌های خطی این کتابخانه به شمار می‌رود. و البته که به جهت ارزش‌گذاری محتوی نیز دارای قیمت و مرتبه بالایی هستند. در میان دیگر نسخه‌های خطی نویافته نیز می‌توان به وجیزه در شرح حدیث جنود عقل و جهد از کافی نگاشته محمدعلی حیدری نهاوندی (۱۳۱۵-۱۳۶۰) اشاره نمود. اثری منحصر و نادر که توسط این عالم دینی نگاشته شده است. مرحوم محمدعلی حیدری نهاوندی از مبارزان انقلابی در دوره پهلوی است، که در حادثه ۷ تیر سال ۱۳۶۰ در اثر انفجار دفتر حزب

۱. فهرستگان حدیث و علوم حدیث شعبه، ۴۹۸/۵.

جمهوری اسلامی به درجه شهادت نایل آمد. این کتاب از قرار معلوم تنها اثر برجای مانده از ایشان است که تاکنون مورد شناسایی قرار نگرفته است.

از دیگر آثار شاخص و ارزشمند در میان نسخه‌های نویافته می‌توان از کتاب الأربعون حدیثا نگاشته شیخ بهایی یاد کرد که در تاریخ دوم شعبان ۱۰۷۷ق توسط زین الدین بن محمد شیرازی که از جمله کاتبان و عالمان پرکار قرن یازدهم هجری است کتابت شده است. از زین الدین شیرازی آثار متعددی برجای مانده که از آنجمله می‌توان به یک مجموعه شامل ۱۰ رساله از باباافضل کاشانی و یک رساله از میرسیدعلی همدانی که به سال ۱۰۸۶ق کتابت نموده^۱ اشاره کرد. همچنین تفسیر سورة الفاتحه منسوب به عبدالرزاق کاشانی با تاریخ کتابت ۱۰۸۸ق^۲ و یا کتاب خلسة الملکوت میرمحمدباقر داماد^۳ و یا تفسیر کتاب اثولوجیا من الانصاف با تاریخ کتابت محرم سال ۱۰۸۸ق^۴ از دیگر آثاری است که از زین الدین شیرازی سراغ داریم. مقابله نسخه‌ای از کتاب عرائس البیان فی حقائق القرآن^۵ را نیز می‌توان به آثار برجای مانده از زین الدین شیرازی اضافه نمود.

شیوه فهرست نویسی

اطلاعات نسخه‌های خطی نویافته با تخصیص شماره‌ای موقت و مطابق کاربرگ‌ای از پیش تنظیم شده مشتمل بر دو بخش کتابشناسی و نسخه‌شناسی تنظیم گردیده است و در این کاربرگ سعی شده است که هم محتوا و هم شکل فیزیکی کتاب به شکلی دقیق برای خوانندگان توصیف گردد. بجز کاغذ که به عقیده من تشخیص نوع آن امری آزمایشگاهی و نه تجربی و برپایه شهود و مراقبه است، سایر خصوصیات فیزیکی همچون جلد، نوع خط و یا تزئینات و... به دقت مورد توجه قرار گرفته است. نسخه‌ها با وسواس کامل برگ شماری گردیده و نواقص و ایرادات هرکدام از کتاب‌ها در فهرست مورد اشاره قرار گرفته است.

۴۶۴

آینه پژوهش | ۲۱۲

سال ۳۶ | شماره ۲

خرداد و تیر ۱۴۰۴

۱. فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی، ۱۴۷/۱۱.

۲. فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی، ۵۲۲/۹.

۳. این کتاب هم در ضمن مجموعه‌ای همراه با تفسیر سورة الفاتحه و احتمالاً در همان سال‌ها کتابت شده است.

۴. فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی، ۳۰۷/۵.

۵. فهرست نسخه‌های عکسی مرکز احیاء میراث اسلامی، ۲۳/۳.

فهرست نسخه‌های خطی نویافته

(۱)

کتاب النهی (عربی)

تألیف: ناصرکبیر، حسن بن علی (۲۳۰-۳۰۴ق)

کاتب: زیدی مؤیدی، محمد بن علی بن محمد

مشخصات فیزیکی: نسخ، ۴۲گ، ۲۲/۵در ۱۶/۵سم، ۱۷س، ۷۳۱ق.

آغاز: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ النَّاصِرُ الْحَقُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى أَيْدِيهِ الْجَمِيلَةِ وَ نِعْمِهِ الْجَلِيلَةِ وَ مِنْنِهِ الَّتِي لَا تُحْصَى أَحْمَدُهُ حَمْدًا شَكُورًا لِأَزْمًا وَاقِرٍ لِحُكْمِهِ وَآيَاتٍ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى أَبِي خَاتَمِ الْمُرْسَلِينَ مُحَمَّدِ النَّبِيِّ وَعَلَى ذُرِّيَّتِهِ وَ عِتْرَتِهِ الطَّاهِرِينَ وَ سَلَّمَ تَسْلِيمًا وَ هَذَا كِتَابُ رَسْمِنَا فِيهِ جَمِيعُ الْأَشْيَاءِ الَّتِي نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَنْهُ وَ بَوَّيْنَاهُ أَبْوَابًا فِي كُلِّ فَنٍّ لِيَنْتَفَعَ النَّاطِرُ فِيهِ فَيَنْتَهِيَ عَنْ ذَلِكَ ...

انجام: ... وَنَهَى أَنْ يَحْتَفِرَ الرَّجُلُ إِلَى جَانِبِ خَفِيرٍ جَارِهِ، وَقَالَ حَرِيمُ بَيْرِ الزَّرْعِ مِائَةً ذِرَاعٍ وَحَرِيمُ بَيْرِ التَّخْلِ ثَلَاثُمِائَةً ذِرَاعٍ وَحَرِيمُ بَيْرِ الشَّفَةِ أَرْبَعُونَ ذِرَاعًا، نَهَى عَنْ بَيْعِ الْمُزْتَقِ، قَالَ النَّاصِرُ الْحَقُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِأَنَّهُ غَشَّ وَقَدْ يَجْهَلُهُ الضَّعِيفُ وَالْأَزَالِ وَالْمُسْكِينُ وَالْغَرَّ

انجامه: تَمَّ كِتَابُ النَّهْيِ مِنْ تَأْلِيفِ الْإِمَامِ الدَّاعِي إِلَى اللَّهِ النَّاصِرِ الْحَقِّ النَّاطِقِ بِالصَّدَقِ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ وَ قَدْ فَرَّغَ مِنْ كِتَابِهِ صَاحِبُهُ الْعَبْدُ وَاضْعَفُ الْمَحْتَاجُ إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ تَعَالَى مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدٍ فِي أَوَّلِ شَهْرِ ذِي الْحِجَّةِ أَحَدَى وَ ثَلَاثَ وَ سَبْعِمِائَةٍ.

کتابشناسی: نویسنده کتاب حسن بن علی بن حسن بن علی بن عمر بن علی بن حسین بن علی بن ابیطالب، ملقب به ناصر کبیر و یا ناصر اطروش و ناصرالحق سومین حاکم علوی طبرستان در قرن سوم هجری و از نوادگان امام سجاد علیه السلام است. بنابر گفته مؤلف در ابتدای کتاب، این اثر مشتمل بر مجموعه‌ای از چیزهایی است که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم آنها را نهی نموده است و مؤلف آنها را به صورت باب باب ترتیب داده است.

نسخه حاضر اولین و تنها نسخه شناسایی شده از این کتاب است و براساس بررسی‌های انجام شده تا به امروز در هیچ‌کدام از منابع کتابشناسی و نسخه‌شناسی به نام این اثر اشاره نشده است. این نسخه در قرن ۱۱ هجری قمری توسط صفی‌الدین محمد بن ولی گیلانی که ساکن قزوین بوده است

همراه با هشتاد و دو جلد کتاب دیگر بر طلاب علوم دینی امامیه اثناعشریه وقف می‌گردد مشروط بر اینکه از دارالسلطنه قزوین بیرون نبرند و بیشتر از شش ماه هم نزد خود نگه ندارند^۱. تولیت این وقف بر عهده ملا محمدباقر بن غازی برادر ملا خلیل بن غازی قزوینی (۱۰۰۱-۱۰۸۱ق) گذاشته می‌شود^۲. وی یکی از اعیان علمای زمان خود است، که در سی سالگی به سمت مُدرّسی آستانه حضرت عبدالعظیم حسنی منصوب می‌گردد و همچنین در قزوین نیز استاد مدرسه التفاتیه بود. نظارت بر این وقف‌نامه بر عهده محمدجعفر ولد مولانا عنایت‌الله تبریزی گذاشته شده است.

[۱] باب فضل طلب العلم والحث علیه [پ۱]؛ [۲] باب الاذان والاقامه [ر۲]؛ [۳] باب المسجد [پ۲]؛ [۴] باب الصلوه [ر۳]؛ [۵] باب صلوه النساء [پ۴]؛ [۶] باب صلوه الجماعه [ر۵]؛ [۷] باب صلوه الجمعه [پ۵]؛ [۸] باب البول والغایط [ر۶]؛ [۹] باب الاستنجاب [پ۶]؛ [۱۰] باب المباشرة والجماع و غیره [ر۷]؛ [۱۱] باب النکاح [پ۷]؛ [۱۲] باب من یجنب الرجل علی امراته والمراه [پ۸]؛ [۱۳] باب النظر [ر۹]؛ [۱۴] باب ستر العوره [پ۹]؛ [۱۵] باب الحمام [پ۹]؛ [۱۶] باب شهادة النساء [ر۱۰]؛ [۱۷] باب طاعه المراه لزوجها [ر۱۱]؛ [۱۸] باب الوصال والوشم [ر۱۲]؛ [۱۹] باب النایحه ومایکره من النیاحه [پ۱۲]؛ [۲۰] باب القبور [ر۱۳]؛ [۲۱] باب الصیام [پ۱۳]؛ [۲۲] باب الخف والنعل [ر۱۴]؛ [۲۳] باب الحریر والدیباچ [ر۱۴]؛ [۲۴] باب لباس المسلم والاقتصاد [پ۱۴]؛ [۲۵] باب غسل المیت [پ۱۴]؛ [۲۶] باب الشری والبیع [پ۱۴]؛ [۲۷] باب قص الشارب و وفاء اللّٰحی و قص الظفار والختانه [ر۱۵]؛ [۲۸] باب اللعب بالحمام واللّهوه [پ۱۵]؛ [۲۹] باب القیان والمغنیان و اللّٰهو والباطل [پ۱۵]؛ [۳۰] باب اللعب بالشطرنج والنرد والقمار [ر۱۶]؛ [۳۱] باب المخنث والمخنثین [پ۱۶]؛ [۳۲] باب الغیبه والکذب والنمیمه والشعر [پ۱۶]؛ [۳۳] باب الدین والصدق [پ۲۰]؛ [۳۴] باب النسب [پ۲۱]؛ [۳۵] باب الرؤیا [پ۲۱]؛ [۳۶] باب الرقیه والکاهن والعراف [ر۲۲]؛ [۳۷] باب الطیره [ر۲۳]؛ [۳۸] باب الولاء [ر۲۸]؛ [۳۹] باب الاستطاله وسوء الظن [پ۳۱]؛ [۴۰] باب المطعم والمشرب [ر۳۲]؛ [۴۱] باب الكنوز والتفرق [پ۳۲]؛ [۴۲] باب الغلو فی الدین والهواء والبدع [ر۳۳]؛ [۴۳] باب القصاص [ر۳۴]؛ [۴۴] باب مضاربه

۱. از دیگر کتاب‌هایی که توسط صفی‌الدین محمد بن ولی گیلانی وقف و تاکنون شناسایی شده است می‌توان به کتاب زیر اشاره نمود: شرح ألفیه یحیی بن معط، نسخ، ۱۷۰گ، ۲۱ سطر، ۲۴/۱۶سم، قرن ۸ق. در برگ آغازین نام کتاب و یادداشت وقف کتاب از مولانا صفی‌الدین محمد بن ولی گیلانی ساکن قزوین با تولیت محمدباقر برادر ملاخلیل‌الله قزوینی و نظارت محمدجعفر بن عنایت‌الله تبریزی و تملک محمود حسینی و مهر بیضوی «عبدالواسع بن محمدالحسینی» دیده می‌شود. این نسخه در کتابخانه امام جمعه زنجان موجود است. رجوع کنید به: دلیل المخطوطات؛ ۱۱۲/۱؛ اوراق عتیق؛ ۱۸۷/۱.

۲. خلیل بن غازی قزوینی (۱۰۰۱-۱۰۸۱ق) مشهور به ملاخلیل از عالمان شیعی قرن یازدهم و از شاگردان میرداماد و شیخ بهایی که آثار و تالیفات فراوانی از او برجای مانده است.

والمشرك والغش والنصيحه [۳۴ ر]؛ [۴۵] باب القطع [۳۴ پ]؛ [۴۶] باب النهی عن مجالسه الفاسق [۳۵ پ]؛ [۴۷] باب الصور والنهی عن اتخاذ [۳۶ ر]؛ [۴۸] باب الاعتكاف [۳۶ ر]؛ [۴۹] باب الكلاب وغير ذالك [۳۶ پ]؛ [۵۰] باب المواريث [۳۹ پ]؛ [۵۱] باب الاواني [۳۹ پ]؛ [۵۲] باب الخليطين والمسكر وغير ذلك [۳۹ پ]؛ [۵۳] باب البيوع [۴۰ پ]

یادداشت‌ها

یادداشت ۱: بر روی صفحه عنوان این کتاب یادداشت وقف به تاریخ ۱۰۷۶ ق کتاب دیده می‌شود: «بتاریخ شهر ذی القعدة سنة ۱۰۷۶ وقف مؤید عام نمود این کتاب را با هشتاد و دو جلد کتاب عربی دیگر افاضت و افادت پناه مولانا صفی الدین محمد ولد مغفرت پناه مولانا ولی جیلانی ساکن قزوین بر طلبه علوم دینی امامیه اثناعشریه مشروط بر اینکه از دارالسلطنه قزوین بیرون نبرند و زیاده از شش ماه نزد خود نگاه نداشته بمتولی و ناظر بازگردانند و اگر احتیاج افتد ثانیاً با اجازه ایشان بازستانند و تولیت آنرا بفضلیت پناه آخوند مولانا باقر برادر آخوند مولانا خلیل الله قزوینی حفظهما الله و نظارت برانجام [به] محمد جعفر ولد مولانا عنایت الله تبریزی و بعد از ایشان بارشد و اصلح اولاد متولی و ناظر واگذاشت فمن بدله بعد ما سمیته فانه اثم»

یادداشت ۲: یادداشت تملک در سمت چپ صفحه تقریباً در میانه:

«انتقل منه الى محمد قاسم السرخاب؟ عفی عنه» همراه با مهر بیضی با سجعی ناخوانا در پائین آن

یادداشت ۳: در روایت زیر بر روی صفحه عنوان اولی در ذیل عنوان کتاب و دومی در گوشه سمت راست بالای صفحه عنوان:

«و سئل عن جعفر بن محمد الصادق علیه السلام عن زید بن علی علیه السلام و عن امامته فقال علیه السلام قائمنا لقاعدنا وقاعدنا لقائمنا ولوقمنا لقتلنا جميعا ولو قتلنا جميعا لبطلب حجة الله»
«ونهی عن محادثة ابناء الملوك المرد قال ... نهی عن محادثة المرد المراد به اذا علم انه يقع في قلبه»

یادداشت ۴: در انتهای صفحه آخر «کتاب النهی». لا بوعلى سينا في فتح الرجال

شنو طریق صواب از برای فتح رجال چو گشت بسته زمکر زنان بدافعال

بخفی گو به اسود بزعفران بنویس دوقل اعوذ و بگردن ببند کاندل حال

شود گشاده بفضل خدای کن فیکون اگرچه بوده بود بسته بسته ده سال

[شماره موقت ۱/۱۴۰۴]

تصویر ۱. کتاب النہی (صفحہ عنوان)

۴۶۸

آینه پژوهش | ۲۱۲

سال ۳۶ | شماره ۲

خرداد و تیر ۱۴۰۴

۴۷۰

آینه پژوهش | ۲۱۲
 سال ۳۶ | شماره ۲
 خرداد و تیر ۱۴۰۴

(۲)

مصباح الشریعة ومفتاح الحقیقة (عربی)

تألیف: جعفر بن محمد علیه السلام، امام ششم ۸۳ - ۱۴۸ ق.

کاتب: زیدی مؤیدی، محمد بن علی بن محمد

مشخصات فیزیکی: نسخ، ۳۶ گ، ۲۲/۵ در ۱۶/۵ سم، ۱۸ س، ۷۳۲ ق.

آغاز: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ بِهِ نَسْتَعِينُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي تَوَرَّ قُلُوبُ الْعَارِفِينَ بِذِكْرِهِ وَقَدَّسَ أَرْوَاحُهُمْ لِسِتْرِهِ وَنَزَّهَ أَفِيدَتُهُمْ لِفِكَرِهِ وَشَرَحَ صُدُورَهُمْ بِنُورِهِ وَانْطَقَتْهُمْ بِبَيَانِهِ وَشَكَرَهُ وَشَغَلَهُمْ بِخِدْمَتِهِ وَوَفَّقَهُمْ لِطَاعَتِهِ وَاسْتَعْبَدَهُمْ بِالْعِبَادَةِ عَلَى مُشَاهَدَتِهِ وَرَحْمَتِهِ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ أَمَامِ الْمُتَّقِينَ...

انجام: ... الْحِلْمُ وَالْعَفْوُ وَالتَّوَّاضُعُ وَالسَّخَاءُ وَالشَّفَقَةُ وَالتَّصَحُّ وَالْعَدْلُ وَالْإِنْصَافُ وَأُصُولُ مُعَامَلَةِ الدُّنْيَا سَبْعَةٌ: [۱] الرِّضَا بِالْأَدْنَى وَالْإِثَارُ بِالْمَوْجُودِ وَتَرْكُ طَلَبِ الْمَفْقُودِ وَبُغْضُ الْكَثْرَةِ وَالْإِخْتِيَارُ الزُّهْدِ وَمَعْرِفَةُ أَفَاتِهَا وَرَفْضُ شَهَوَاتِهَا مَعَ رَفْضِ الرِّيَاسَةِ فَإِذَا حَصَلَتْ هَذِهِ الْخَصَالُ فِي نَفْسٍ وَاحِدَةٍ: فَهُوَ مِنْ خَاصَّةِ اللَّهِ وَعِبَادِهِ الْمُقَرَّبِينَ وَأَوْلِيَائِهِ حَقًّا.

انجامه: تم کتاب بحمدالله وحسن توفیقه و صل الله علی محمد و آله الطیبین فی الحادی عشر من شهر الله محرم الحرام سنة اثنين وثلاثين و سبعمائه علی یدی صاحبه العبد الضعیف محمد بن علی بن محمد ... حامد لو...

کتابشناسی: کتاب معروفی است حاوی یک صد باب کوتاه در دستورات عرفانی و اخلاقی که به حضرت امام صادق علیه السلام نسبت داده شده است. اگرچه در ابتدای کتاب مطالب آن به امام صادق علیه السلام نسبت داده شده است، هیچ‌گونه سند و مصدري برای آن ارائه نشده است و حتی راوی اولیه آن و اینکه چه کسی این مطالب را از امام صادق شنیده و یا کجا نقل شده است مشخص نیست. بنابر تحقیق برخی از محققان در هیچ کتابی قبل از قرن هفتم از این کتاب نام و یادی نیست. اولین کسی که در تألیفات خود از این کتاب یاد کرده است عالم فرزانه و عارف بلندآوازه سید بن طاووس است. وی در کتاب امان الاخطار ضمن نام بردن از کتابهایی که لازم است هنگام مسافرت همراه انسان باشد می‌نویسد:

«باید مسافر با خود همراه دارد کتاب مصباح الشریعة و مفتاح الحقیقة را که از امام صادق است؛ زیرا این کتاب کتابی لطیف و شریف در بیان راه سلوک به طرف خداوند متعال و توجه به سوی او راهنمای دستیابی به اسرار سیر و سلوک می‌باشد»^۱

۱. فرهنگ کتب حدیثی شیعه، ۶۲/۱.

همچنین عده‌ای از محققین این کتاب را از آثار شقیق بلخی می‌دانند و مرحوم سید حسن صدر آن را از تألیفات سلیمان صهرشتی شاگرد سید مرتضی می‌داند و رساله‌ای در اثبات آن نوشته است.^۱

این کتاب برای اولین بار در ایران به ضمیمه کتاب جامع الأخبار به سال ۱۲۸۳ ق چاپ و انتشار یافته است.^۲

[۱]: باب البیان [۴۲ پ]؛ [۲]: باب الأحکام [۴۳ ر]؛ [۳]: باب الرعاية [۴۳ پ]؛ [۴]: باب النیة [۴۳ پ]؛ [۵]: باب الذکر [۴۴ ر]؛ [۶]: باب الشکر [۴۴ پ]؛ [۷]: باب اللباس [۴۵ ر]؛ [۸]: باب السواک [۴۵ پ]؛ [۹]: باب المتبرز [۴۶ ر]؛ [۱۰]: باب الطهارة [۴۶ ر]؛ [۱۱]: باب الخروج من المنزل [۴۶ پ]؛ [۱۲]: باب دخول المسجد [۴۷ ر]؛ [۱۳]: باب افتتاح الصلوة [۴۷ پ]؛ [۱۴]: باب القراءة [۴۸ ر]؛ [۱۵]: باب الركوع [۴۸ پ]؛ [۱۶]: باب السجود [۴۸ پ]؛ [۱۷]: باب التشهد [۴۹ ر]؛ [۱۸]: باب السلام [۴۹ پ]؛ [۱۹]: باب الدعا [۵۰ ر]؛ [۲۰]: باب الصوم [۵۰ پ]؛ [۲۱]: باب الزکوة [۵۱ ر]؛ [۲۲]: باب الحج [۵۱ ر]؛ [۲۳]: باب السلامة [۵۲ ر]؛ [۲۴]: باب العزلة [۵۲ پ]؛ [۲۵]: باب العبادة [۵۳ ر]؛ [۲۶]: باب التفكير [۵۳ ر]؛ [۲۷]: باب الصمت [۵۳ پ]؛ [۲۸]: باب الراحة [۵۴ ر]؛ [۲۹]: باب القناعة [۵۴ ر]؛ [۳۰]: باب الحرص [۵۴ پ]؛ [۳۱]: باب الزهد [۵۵ ر]؛ [۳۲]: باب صفة الدنيا [۵۵ ر]؛ [۳۳]: باب الورع [۵۵ پ]؛ [۳۴]: باب العبرة [۵۵ پ]؛ [۳۵]: باب التكلف [۵۶ ر]؛ [۳۶]: باب الغرور [۵۶ ر]؛ [۳۷]: باب المنافق [۵۶ پ]؛ [۳۸]: باب العقل والهواء [۵۷ ر]؛ [۳۹]: باب الوسوسة [۵۷ ر]؛ [۴۰]: باب العجب [۵۸ ر]؛ [۴۱]: باب الأکل [۵۸ ر]؛ [۴۲]: باب البصر [۵۸ پ]؛ [۴۳]: باب المشي [۵۹ ر]؛ [۴۴]: باب النوم [۵۹ ر]؛ [۴۵]: باب المعاشرة [۵۹ پ]؛ [۴۶]: باب الکلام [۶۰ ر]؛ [۴۷]: باب المدح والذم [۶۰ پ]؛ [۴۸]: باب المراء [۶۰ پ]؛ [۴۹]: باب الغيبة [۶۱ ر]؛ [۵۰]: باب الريا [۶۱ پ]؛ [۵۱]: باب الحسد [۶۲ ر]؛ [۵۲]: باب الطمع [۶۲ ر]؛ [۵۳]: باب السخاء [۶۲ پ]؛ [۵۴]: باب الأخذ والاعطاء [۶۳ ر]؛ [۵۵]: باب المؤاخاة [۶۳ ر]؛ ... [۶۱]: باب حسن الخلق [۶۴ پ]؛ [۶۲]: باب العلم [۶۴ پ]؛ [۶۳]: باب الفتيا [۶۵ ر]؛ ... [۶۹]: باب معرفه [۶۷ پ]؛ [۷۰]: باب حرمه المسلمین [۶۸ ر]؛ [۷۱]: باب بر الوالدين [۶۸ ر]؛ [۷۲]: باب الموعظه [۶۸ پ]؛ [۷۳]: باب الوصیه [۶۹ ر]؛ [۷۴]: باب الصدق [۶۹ ر]؛ ... [۷۹]: باب التوبه

۴۷۲

آینه پژوهش | ۲۱۲
سال ۳۶ | شماره ۲
خرداد و تیر ۱۴۰۴

۱. فهرستگان نسخه‌های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه، ۴۹۸/۵.

۲. نسخه‌ای از این چاپ در کتابخانه ملی به شماره ۱۸۱۷۴-۶ موجود است.

۳. به علت چسبیدگی برگ‌ها رؤیت و ثبت عناوین باب‌های ۵۶ تا ۶۰ و ۶۶ تا ۶۸ و همچنین ۷۵ تا ۷۸ امکان‌پذیر نبود.

[۷۱پ]؛ [۸۰] باب الجمال والریاضه [۷۲ر]؛ [۸۱] باب الفساد [۷۲پ]؛ [۸۲] باب التقوی [۷۳ر]؛ [۸۳] باب الموت [۷۳ر]؛ [۸۴] باب الحساب [۷۳پ]؛ [۸۵] باب حسن الظن [۷۴ر]؛ [۸۶] باب التفویض [۷۴پ]؛ [۸۷] باب الیقین [۷۴پ]؛ [۸۸] باب الخوف [۷۵پ]؛ [۸۹] باب الرضی [۷۵پ]؛ [۹۰] باب البلاء [۷۶ر]؛ [۹۱] باب الصبر [۷۶پ]؛ [۹۲] باب الحزن [۷۷ر]؛ [۹۳] باب الحیاء [۷۷ر]؛ [۹۴] باب الدعوی [۷۷پ]؛ [۹۵] باب المعرفة [۷۷پ]؛ [۹۶] باب حب الدنیاء [۷۸ر]؛ [۹۷] باب حب فی الله [۷۸ر]؛ [۹۸] باب الشوق [۷۸پ]؛ [۹۹] باب الحکمه [۷۸پ]؛ [۱۰۰] باب حقیقه العبودیه [۷۹ر].

یادداشت‌ها

یادداشت ۱: در میانه صفحه عنوان کتاب:

قال سیدنا و مولانا و مولی الثقلین امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام
قُلُوبُ الْعَارِفِينَ لَهَا عُيُونٌ تَرَى مَا لَا يَرَاهُ النَّاطِرُونَ
يَا جَنَّةَ تَطِيرُ بِغَيْرِ رِيشٍ إِلَى مَلَكُوتِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

یادداشت ۲: در میانه صفحه عنوان کتاب

«من متملكات ... محمد قاسم» بخشی از تملک مخدوش و با مهر بیضی و سجع ناخوانا

یادداشت ۳: در پائین صفحه عنوان کتاب:

قال قائل

زنهار نگه دار چو جان اندر تن در دیده و دست هیچ جاهل مفکن
جاهل نکند فهم و شود منکر تو بسیار درین واقعه افتادم من

تمت و طابت

یادداشت ۴: در پایان صفحه آخر کتاب:

«قیل دخل اعرابی الى امير المؤمنين عليه السلام و قال يا امير المؤمنين اسئلك عن اربعة اشياء، فقال سل عن اربعة الآف فقال مالواجب و ما الأوجب و ما العجب و ما الأعجب و ما القريب و ما الأقرب و ما الصعب و ما الأصعب، فأجاب عليه السلام اما الواجب هو التوبة الى الله الأوجب أن لا يعص الله أصلا و أما العجب فهو أحوال الدنيا و قلبها بأهلها من اعزاز الذليل و اذلال العزيز

والأعجب من طلب الدنيا والتمسك بها مع العلم بانها غدارة مكان اما القريب فهو القيامة والأقرب هوت الموت أما الصعب فهو مفارقة الدنيا و ترك ... و شهواتها والأصعب من ذلك فوت الآخرة صدق ولي الله حقا»

یادداشت ۵: در پایان صفحه آخر کتاب:

«ای دل ... تو شد آخر دور از رخ او ... نصیب تو شد آخر
مردم همه از لعل لبش نوش چشیدند در فرقت او زهر نصیب تو شد آخر
گشتند غنی از رخ خویش عمه عالم باری زمیان فقر نصیب تو شد آخر
غم خوردن بی فایده از بهر چه باشد چون غصه این دهر نصیب تو شد آخر
با یار بگوئید که بسیار مخور غم ... این شهر نصیب تو شد آخر»

[شماره موقت ۱/۱۴۰۴]

۴۷۵

آینه پژوهش | ۲۱۲
سال ۳۶ | شماره ۲
خرداد و تیر ۱۴۰۴

تصویر ۴. مصباح الشریعة ومفتاح الحقیقة (صفحة عنوان)

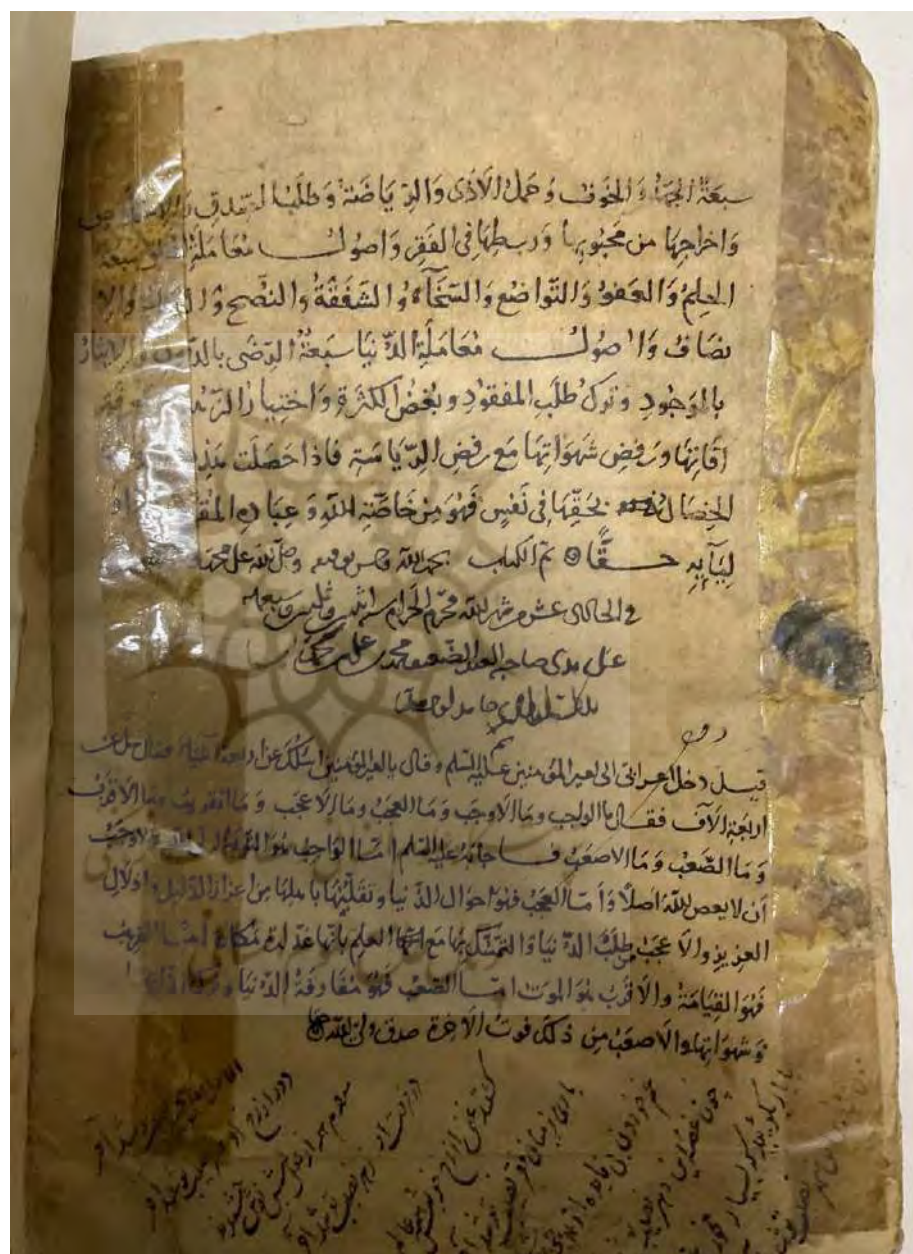

۴۷۶

آینه پژوهش | ۲۱۲

سال ۳۶ | شماره ۲

خرداد و تیر ۱۴۰۴

۴۷۷

آینه پژوهش | ۲۱۲
سال ۳۶ | شماره ۲
خرداد و تیر ۱۴۰۴

(۳)

[وجیزه در شرح حدیث جنود عقل و جهل از کافی] (فارسی)

عنوان دیگر: شرح حدیث جنود عقل و جهل

نویسنده: حیدری نهاوندی، محمدعلی (۱۳۱۵-۱۳۶۰)

کاتب: مؤلف

مشخصات فیزیکی: نستعلیق تحریری، ۱۸ در ۲۲/۵ سم، ۱۵ سطر، ۳۲۸ ص، روز دوم رمضان ۱۳۶۳ ق.

جلد کتاب مقوایی قرمز، عطف پارچه‌ای و آستر بدرقه کاغذ سفید معمولی؛ مهرهای متعدد کتابخانه در صفحات اولیه و انتهای کتاب دیده می‌شود که به قرار زیر است:

مهر مستطیل با سجع «کتابخانه امانی مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی- اداره کتابخانه‌ها»

مهر چندضلعی با سجع «وقف کتابخانه امانی دفتر تبلیغات اسلامی «قم»»

مهر دایره با سجع «علی حیدری ۱۳۳۵»

۴۷۸

آینه پژوهش | ۲۱۲

سال ۳۶ | شماره ۲

خرداد و تیر ۱۴۰۴

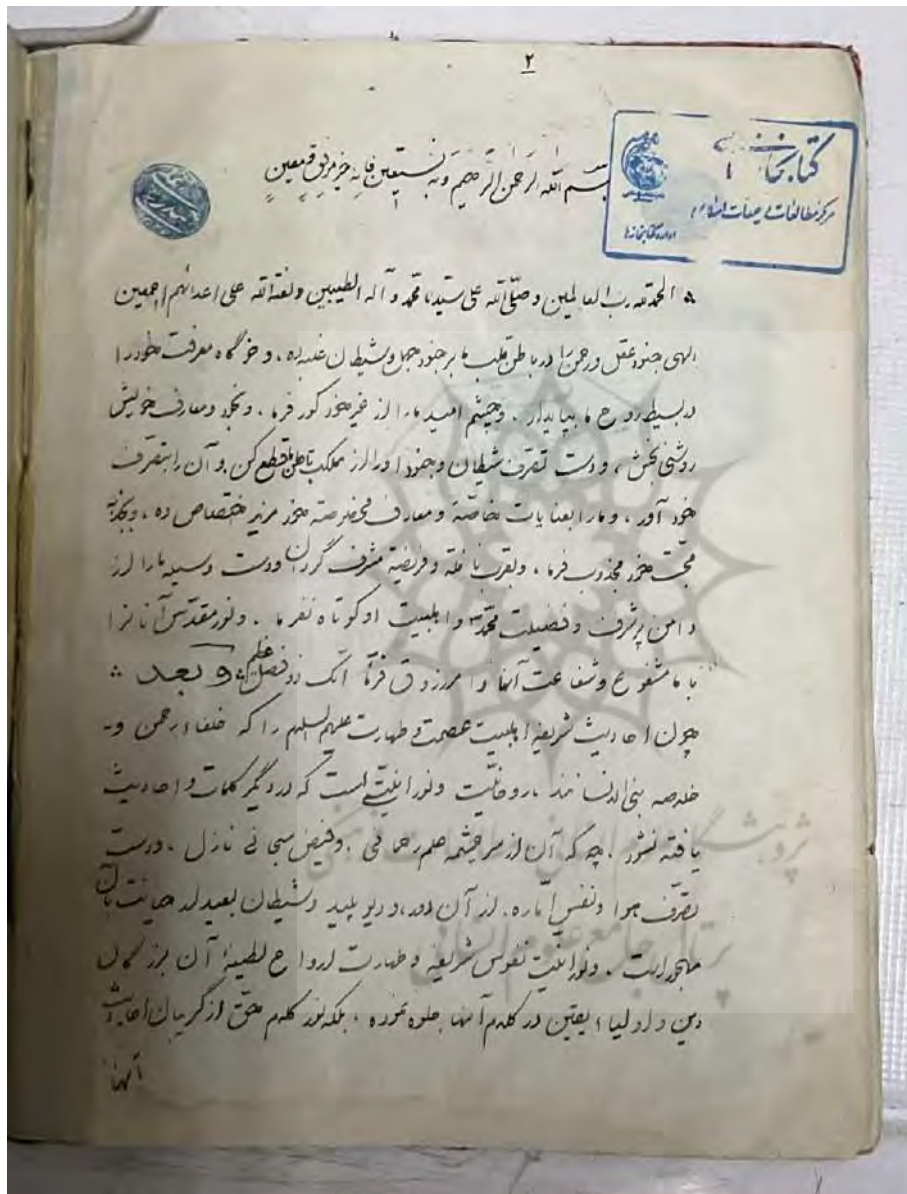
آغاز کتاب: بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعلین فانه خير موفق و معين - الحمد لله رب العالمين و صلى الله على سيدنا محمد و آله الطيبين و لعنه الله على اعدائهم اجمعين الهی جنود عقل و رحمن؟ را در باطن قلب ما بر جنود جهل و شیطان غلبه ده، و خرگاه معرفت خود را در بسیط روح ما بپایدار، و چشم امید ما را از غیر خود کور فرما، و بجود و معرف خویش روشنی بخش، و دست تصرف شیطان و جنود او را از مملکت باطن ما قطع کن و آن را بتصرف خود آور، و ما را بعنایات خاصه و معارف مخصوصه خود مزید اختصاص ده

انجام: ... رسوله الله صلى الله عليه و آله من يكظم الغيظ يا جره الله و من يصبر على الرزية؟ يعوضه الله وباسناده عن امير المؤمنين عن النبي صلى الله عليه و آله انه قال يا ... على اوصيك بوصيته فاحفظها فلا تزال بخير ما حفظت وصيتي يا على من كظم الغيظ و هو يقدر على امضائه اعقبه الله في امنا و ايماننا يجد طعمه الحديث ما اینجا این جزو و از شرح حدیث را ختمه مدهیم و تتمه آن را با خواست خدا در مجلد دیگر قرار میدهم و از خدای تعالی توفیق و اتصاف و تحقق بجنود عقل و احتراز و تبری از جنود شیطان و جهل میطلبیم و الحمد لله اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً باتمام رسید این جلد از روز دوم شهر رمضان المبارک هزار و سیصد و شصت و سه در قصبه محلات در ایامی که بواسطه گرمای هوا از قم باینجا مسافرت کرده بودم والسلام.

کتابشناسی: نویسنده در این کتاب به شرح و توضیح حدیث جنود عقل و جهل در کتاب کافی می‌پردازد. جنود عقل و جهل عنوان حدیثی اخلاقی و مفصل از امام صادق علیه السلام است که کلینی (د: ۳۲۸ ق) در کافی و همچنین شیخ صدوق (۳۱۱-۳۸۱ ق) در خصال و علل الشرایع به نقل از سماعة بن مهران آن را آورده‌اند. در این حدیث امام صادق علیه السلام ضمن تشریح چگونگی آفرینش سپاهیان عقل و جهل، ۷۵ لشکر برای عقل و ۷۵ لشکر برای جهل بیان می‌کند که بسیاری از فضائل و رذائل اخلاقی را در برمی‌گیرد. امام در این حدیث از اصحابش می‌خواهد با شناخت جنود عقل و جهل مسیر هدایت را دریابند. مؤلف در مقدمه شرح حاضر اشاره می‌کند که کتاب مشتمل بر یک مقدمه، چند مقاله و یک خاتمه است، البته می‌بایست گفت که کتاب دارای یک مقدمه و شش مقاله است، که مقاله ششم آن دارای بیست و پنج مقصد است و در انتهای کتاب خبری از خاتمه نیست. عناوین مقالات کتاب بدین قرار است:

مقاله اولی در نقل لفظ حدیث شریف است [ص ۱۰]؛ مقاله دوم در بیان شمه‌ای از حقیقت عقل و جهل و بیان مراد حدیث شریف [ص ۱۵]؛ مقاله سوم در شمه‌ای [ص ۱۸]؛ مقاله چهارم در بیان شمه‌ای از حقیقت اقبال و ادبار عقل و دو حقیقت عقلیه و جهلیه [ص ۳۰]؛ مقاله پنجم در شرح اجمالی از بعضی الفاظ حدیث شریف [ص ۴۸]؛ مقاله ششم در بیان و شرح جنود عقل و جهل [ص ۶۴].

[دارای دو شماره ثبت اولی ۱۷۶۸۷ و دومی ۴۱۵۸۰ و شماره موقت ۱۴۰۴/۲]

۴۸۰

آینه پژوهش | ۲۱۲

سال ۳۶ | شماره ۲

خرداد و تیر ۱۴۰۴

(۴)

القاموس المحيط (عربی)

عنوان دیگر: القاموس المحيط والقابوس والسیط؛ القاموس المحيط والقابوس الوسیط فیما ذهب من لغة العرب شماطیط

نویسنده: فیروزآبادی، محمد بن یعقوب (۷۲۹-۸۱۷ق)

کاتب: محمد حسین

مشخصات فیزیکی: نسخ، ۵/۱۸ در ۵/۲۹ سم، ۲۹ س، [۶۲۶] ص، ۱۳۰۶ ق.

جلد تیماج قرمز، آستر نقاشی گیاه به رنگ نارنجی، آبی و قرمز طلا افشان، مهر بیضی با سجع «نایب التولیه» در صفحه آغازین کتاب و پایان کتاب ضرب شده است. همچنین مهر چند ضلعی با سجع «وقف کتابخانه امانی دفتر تبلیغات اسلامی «قم»» در صفحه آغاز و برخی دیگر صفحات کتاب ضرب شده است. کتاب دارای حواشی اندکی در حاشیه است؛ عناوین فصول به خط نسخ جلی و واژه به شنگرف کتابت شده است.

آغاز کتاب: بسم الله الرحمن الرحيم، قال المصنف من احسن ما اختص به هذا الكتاب تخلص الواو من الیاء و هذا ان یصح موضع العین منه کجوله و خوله و اما ما جاء منه معتلا کباعه و ساده فلا ذکره لا طراده و من بدیع اختصاره و حسن ترصیع تقصاره انی اذا ذكرت صیغه المذکر اتبعته المؤمنث بقولی و هی بهاء و لا اعيد الصیغه و اذا ذكرت المصدر مطلقا او الماضی بدون الاتی و لا مانع فافعل علی مثال کتاب ...

انجام کتاب: ... الذی لانرضی لیبیان استحقاقه من الوصف جهدنا و نبتهل الی الله الکریم ان یوصل الیه صلوتنا و یقرب منه بعدنا و ان یصلی علی آله و ازواجه و اصحابه و لاه الحق و قضاة الخلق و رتقه الفتق و غرر السبق و فتحه الغرب و الشرق و سلم تسلیما کثیرا و حسبنا الله و نعم الوکیل.

انجامه: ... الانوار والروض المسلوف فیما له اسمان الی الالوف و تحفه القماعیل فیمن تسمى باسماعیل و النفحه العنبریه فی مولد خیر البریه و الصلات و البشر فی الصلوه علی سید البشر و الصراط المستقیم فی خلق النبی الکریم و الفضل الوفی فی عدل الاشرفی و حاصل الخلاص فی فضیله سوره الاخلاص. محمد حسین ۱۳۰۶.

کتابشناسی: یکی از مهمترین واژه‌نامه‌های عربی به عربی که به ترتیب حروف آخر کلمه در ۲۸ باب و هرباب در چند فصل تنظیم شده است. فیروزآبادی در باب چرایی تألیف این کتاب

می‌گوید چون کتاب صحاح جوهری را در لغت دیدم و اقبال مردم را به آن کتاب مشاهده کردم باوجود آنکه آن کتاب واجد شواهد و نوادر لغات نبود، برآن شدم که دست به تألیف کتابی در لغت زنم که حاوی موارد شاذ و نادر لغات و دور افتاده باشد.

محمدیحیی بن محمد شفیع قزوینی (قرن ۱۲ ق) ترجمه فارسی این کتاب را به دستور شاه حسین صفوی با نام ترجمان اللغة به نگارش در می‌آورد. همچنین این کتاب دارای شروح و حواشی فراوانی به زبان عربی، فارسی و ترکی است.

این کتاب اولین بار در توسط مستشرق انگلیسی ماتیو لومسدن (۱۸۳۵-۱۷۷۷م)^۱ در سال ۱۸۱۷ق با حمایت کالج فورت ویلیام با مقدمه‌ای به زبان انگلیسی در کلکته چاپ و منتشر می‌شود.^۲ قاموس المحيط اولین بار در ایران به سال ۱۲۶۴ق در تهران چاپ و منتشر گردیده^۳ و همچنین کتاب ترجمان اللغة نیز همراه با متن قاموس المحيط به سال ۱۲۷۳ق در تهران و در چاپخانه آقامیرمحمدباقر رازی طهرانی چاپ و منتشر می‌گردد.^۴

نسخه حاضر مشتمل بر جلد دوم کتاب است که از انتهای فصل النون الی الهاء و واژه «الوهضة» آغاز می‌گردد و شامل این بخش هاست: باب الطاء [ص ۳]؛ باب الظاء [ص ۳۵]؛ باب العین [ص ۴۰]؛ باب الغین [ص ۱۱۱]؛ باب الفاء [ص ۱۲۱]؛ باب القاف [ص ۱۸۶]؛ باب الکاف [ص ۲۴۵]؛ باب اللام [ص ۲۷۱]؛ باب المین [ص ۳۸۲]؛ باب النون [ص ۴۷۳]؛ باب الهاء [ص ۵۳۲]؛ باب الواو والیاء [ص ۵۴۳]؛ باب الألف اللینه [ص ۶۱۹]

[شماره موقت ۱۴۰۴/۳]

(۵)

مدارک الأحكام في شرح شرایع الاسلام (عربی)

ماتن: محقق حلی، جعفر بن حسن (۶۰۲ - ۶۷۶ ق)

شارح: موسوی عاملی، محمد بن علی (۹۴۶-۱۰۰۹ ق)

1. Matthew Lumsden.

۲. معجم المعاجم، ۲۲۲.

۳. فهرست کتاب‌های چاپ سنگی کتابخانه حضرت آیت الله العظمی بروجردی، ۱۴۳۹/۳.

۴. همان، ۴۱۰/۲.

کاتب: ملاصادق

مشخصات فیزیکی: نسخ، ۱۸ در ۲۷/۵ سم، [۱۰۴۶ص]، بی‌تا.

صفحات مجدول با رنگ زرد، رکابه در گوشه سمت چپ صفحات فرد؛ برخی عناوین به شنگرف؛ جلد مقوایی و عطف چرم؛ آستربردقه با کاغذ معمولی؛ دارای دو مهر بیضی در صفحه اول کتاب با سجع «محمد باقر بن محمد تقی الموسوی» همچنین یادداشت تملک با عبارت «کیف أقول هذا لی و من مالی قال العبد ومامی هذه لمولی الموالی» با یک مهر مخدوش در ذیل آن؛ مهر دایره با سجع «محمد علی» در صفحه آخر کتاب

آغاز جزء اول: بسم الله الرحمن الرحيم و به ثقتی - الحمد لله الم محمود لآلائه المشكور لنعمائه المعبود لکماله المرهوب لجلاله الذی ارتفع شأنه عن مشابیه الانام و تقدس بکماله ذاته عن احاطه دقایق الافهام و تعالی فی عظمته عن ان تبلغ کنه حقیقه الاوهام و افاض سحاب الافضال علی جمیع البریه ...

انجام جزء اول: ... قوله المراد بالقضاء هنا الفعل فان كان الوقت باقيا صلاحا اذاع والافقضاء وهل يعتبر فی استحباب قضاء النافله وقوع الصلوه تماما ام یحتجب مطلقا وجهان اظهرهما الاول لما صح عن الصادق علیه السلام انه قال الصلوه فی سفر رکعتان لیس قبلهما ولا بعدهما والله سبحانه و تعالی اعلم بحقایق احکامه. تم تم تم تم تم.

آغاز جلد دوم: بسم الله الرحمن الرحيم کتاب الزکوه لغه الطهاره و الزیاده و النمو قال فی المعتبر و فی الشرع اسم لحق یجب فی المال تعبر فی وجوبه النصاب فاندرج فی الحق الزکوه والخمس و غیرهما من الحقوق و خرج بالواجب فی المال ما لیس كذلك کحق الشفقه و التحجج... ونحوها و خرج بالقید الاخير الکفار و غیرها من الحقوق المالیه ...

انجام جلد دوم: الثلثه بمضی عدم تتابع النهار فقیل انه غیر جایز اجماعا و احتمال الشارح قدس سره ان یكون المراد بالتفریق اعتکاف یوم عن النذر و یوم عن العهد ثم الثالث عن النذر و هکذا فی حمل العبارة علیه بعد و ان کان الاظهر جوازه لانتفاء المانع منه والله الموفق للخیرات تم تمت تم.

آغاز جزء سوم: کتاب الحج والاعتصام یکریم الکریم الحمد لله کثیرا یلیق بحاله و الصلوه علی سیدنا محمد وآله قوله رحمه الله قوله و هو یعتمد ثلثه ارکان الاولى فی المقدمات و هی اربع المقدمه الاولى و ان کان فی اللغه القصد فقد صار فی الشرع اسما لمجموع الماسک ...

انجام جزء سوم: ... صوره کلام الشارح قدس سره فی آخر هذا الكتاب قوله تم المجلد الثالث من کتاب مدارک الاحکام فی شرح شرایع الاسلام علی ید مؤلفه العبد المفتغر الی عفو الله تعالی و رحمته وشفاعته نبیه و ائمه محمد بن علی بن الحسین بن ابی الحسن الحسینی الموسوی العاملی عامله الله بلطفه و کان الفراغ منه یوم الخمیس الخامس والعشیرین من شهر ذی الحجه الحرام من شهر سنه ثمان وتسعین و تسعمائه من الهجره الشریفه النبویه علی مشرفها افضل الصلوه والتحیه و نسأ الله تعالی بعد المغفره اتمام هذا الكتاب بعون الملك الوهاب بمنه وکرمه انشاء الله تعالی. تم تمت تم

کتابشناسی: شرحی مفصل با عناوین قوله - قوله بر کتاب شرایع الاسلام فی مسائل الحرام والحلال نگاشته جعفر بن حسن حلی معروف به محقق اول (۶۰۲-۶۷۶ق) است. این شرح توسط محمد بن علی بن حسین عاملی جبعی (۹۴۶-۱۰۰۹ق) که نوۀ دختری شهید دوم است، با عناوین "قوله - قوله" و نسبتاً مفصل به نگارش درآمده است. ظاهراً از این شرح مبحث عبادات تا آخر کتاب الحج در سه جزء به تالیف رسیده است: جزء اول: از اول کتاب طهارت تا ابتدای صلوۀ کسوف و جزء دوم: از ابتدا صلوۀ کسوف تا آخر کتاب اعتکاف و جزء سوم: مشتمل بر کتاب حج می باشد. جزء اول کتاب در سال ۹۸۹ق و جزء دوم در سال ۹۹۵ق و جزء سوم در سال ۹۹۸ق به تالیف رسیده است. این شرح اولین بار به سال ۱۲۶۸ق به صورت چاپ سنگی در ایران به چاپ رسیده است.^۱

نسخه حاضر مشتمل بر هر سه جزء از کتاب بدین قرار است: کتاب الطهاره [ص ۱-ص ۲۱۷]؛ کتاب الصلوه [ص ۲۱۷-ص ۷۵۳] و کتاب الحج [ص ۷۵۴-ص ۱۰۴۶]

در کتابخانه مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی دو نسخه دیگر از مدارک الاحکام موجود است. اولی به شماره (۲) که اطلاعی از کاتب و تاریخ کتابت آن در دست نیست، اما تملک های مربوط به اوایل قرن دوازده هجری قمری بر این نسخه دیده می شود. نسخه دوم به خط نسخ میرزا بیگ بن محمد مؤمن به شماره (۲۰۵) که تاریخ کتابت آن ۱۰۷۰ق است.

[شماره ثبت ۱۷۶۱۶ و شماره موقت ۱۴۰۴/۴]

۱. فهرست کتاب های چاپ سنگی کتابخانه حضرت آیت الله العظمی بروجردی، ۱۷۴۳/۳.

(۶)

من ادعية سيد الساجدين في طلب الحوائج (عربی-فارسی)

نویسنده: علی بن حسین (ع)، امام چهارم، ۳۸ - ۹۴ ق.

مشخصات فیزیکی: نسخ جلی (متن) نستعلیق (ترجمه)، طومار در ابعاد ۱۳۵ در ۱۲ سم (کاغذ)، بر روی پارچه به رنگ سبز با کتیبه‌ای تزئینی کوچک در بالا با نقش گل و گیاه و رنگ‌های زرد و سبز و شنگرف؛ مجدول با خطوط آبی، زرد و شنگرف؛ بی‌تا (احتمالاً دوره قاجار).

آغاز: اللَّهُمَّ يَا مُنْتَهَى مَطْلَبِ الْحَاجَاتِ، وَيَا مَنْ عِنْدَهُ نَيْلُ الطَّلِبَاتِ، وَيَا مَنْ لَا يَبِيعُ نِعْمَهُ بِالْأَثْمَانِ، وَيَا مَنْ لَا يُكْدِرُ عَطَايَاهُ بِالْإِمْتِنَانِ، وَيَا مَنْ يُسْتَعْنَى بِهِ وَلَا يُسْتَعْنَى عَنْهُ

آغاز ترجمه: خداوندای محل مطلب و حاجب ای آنکه تو ...

انجام: وَمِنْ حَاجَتِي يَا رَبِّ كَذَا وَكَذَا. (تَذَكُّرُ حَاجَتِكَ ثُمَّ تَسْجُدُ وَتَقُولُ فِي سُجُودِكَ) فَضْلُكَ أَنَسْنِي، وَإِحْسَانُكَ دَلَّنِي، فَأَسْأَلُكَ بِكَ وَبِمُحَمَّدٍ وَآلِهِ، صَلَوَاتُكَ وَعَلَيْهِمْ أَنْ لَا تَرُدَّنِي خَائِبًا.

کتابشناسی: دعای سیزدهم از کتاب صحیفه سجاده که در باب طلب حوائج از خداوند به نگارش درآمده است. در این نسخه متن کامل دعا به همراه ترجمه فارسی آن به صورت طومار و به شکلی نفیس به نگارش درآمده است.

[شماره موقت ۱۴۰۴/۵]

۴۸۵

آینه پژوهش | ۲۱۲
سال ۳۶ | شماره ۲
خرداد و تیر ۱۴۰۴

(۷)

کامل الزیارات (عربی)

نویسنده: ابن قولویه، جعفر بن محمد (؟ - ۳۶۸ ق)

کاتب: ناشناخته

مشخصات فیزیکی: نسخ، ۱۵ در ۲۱/۲ سم، [۲۳۲] ص، ۱۵ س، بدون تاریخ (احتمالاً دوره قاجار).

دارای رکابه؛ کتاب فاقد جلد، کشفه در زیر برخی عبارات به خط شنگرف دیده می‌شود؛ تصحیحات و افتادگی‌ها در حاشیه نسخه کم و بیش دیده می‌شود؛ عناوین باب‌ها به شنگرف؛ مهر مربع ناخوانا و محو شده در برخی از صفحات به چشم می‌خورد؛ عبارت علیک اعتمادی یا کریم در بالای برخی از صفحات به چشم می‌خورد.

آغاز موجود: ... عن العباس بن معروف، عن علي بن مهزيار، عن محمد بن إسماعيل، عن حنان بن سدير، عن حكيم بن جبير الأسدي، قال: سمعت علي بن الحسين صلوات الله عليه يقول: ان الله يهبط ملكا كل ليلة معه ثلاث مئاقيل من مسك الجنة، فيطرحه في فرائكم هذا، وما من نهر في شرق الأرض ولا في غربها أعظم بركة منه ...

انجام موجود: ... و كلما دخلت الحابر فسلم ثم امش حتى تضع يديك وخديك جميعاً على القبر. فاذا أردت أن تخرج فاصنع مثل ذلك ولا تقصر عنده من الصلوة ما أقمت، واذا انصرف من عنده فودعه وقل: سلام الله وسلام ...

کتابشناسی: مؤلف زیارات حضرت رسول الله ﷺ و ائمه معصومین  و ثواب و فضیلت آن را در ۱۰۸ باب ذکر نموده و در ابتدای کتاب تصریح کرده بر اینکه احادیث روایت شده از غیر طریق اهل بیت را اخراج نکرده همچنین فهرست ابواب کتاب را در ابتدای آن بیان کرده است. کتاب دارای مقدمه کوتاهی است که مؤلف در آن نام کتاب، علت تألیف و شیوه تألیف خود را بیان کرده است. بقیه مطالب کتاب ضمن صد و هشت باب تنظیم شده که بدین قرار است: باب اول: روایات مربوط به زیارت خمس طیبه ؛ باب دوم تا هفتم (۶ باب): زیارت رسول اکرم ﷺ و مشاهد مدینه طیبه؛ باب هشتم تا دوازدهم (۵ باب): زیارت امیرالمؤمنین  و اماکن متبرکه نجف و کوفه؛ باب ۱۳ تا ۹۸ (۸۷ باب): زیارت امام حسین و برخی مطالب مربوط به آن، در این میان یک باب (باب ۱۵) مربوط به زیارت امام حسن  و بقیع است؛ باب ۹۹ و ۱۰۰: زیارت امام کاظم و امام جواد  در کاظمین؛ باب ۱۰۱ و ۱۰۲: زیارت امام رضا  در مشهدالرضا؛ باب ۱۰۳: زیارت امام هادی و امام عسکری  در سامرا؛ باب ۱۰۴: زیارت جمیع ائمه ؛ باب ۱۰۵: زیارت مؤمنین؛ باب ۱۰۶: زیارت فاطمه معصومه  در قم؛ باب ۱۰۷: زیارت عبدالعظیم حسنی در شهر ری؛ باب ۱۰۸: نوادر زیارت که پانزده روایت درباره مطالبی همچون فضیلت زیارت امام حسین  و عذاب قاتلان ایشان، مقامات امام، برخی احکام اماکن مشرفه و فضیلت شهر مدینه و اخبار غیبی که سرنوشت اهل بیت  در آن آمده است.

نسخه حاضر از نیمه باب ۱۳ یعنی «فضل الفرات و شربه والغسل فيه» آغاز و تا باب ۷۹ یعنی «زیارات الحسین ابن علی صلوات الله علیهما» را شامل می‌گردد.

این کتاب اولین بار به سال ۱۳۵۶ ق با تصحیح عبدالحسین بن احمد امینی (۱۲۸۱-۱۳۴۹) و مقدمه محمد علی غروی اردوبادی (۱۳۴۷-؟ ق) در نجف و توسط چاپخانه مرتضویه چاپ و منتشر می‌گردد.^۱

[شماره موقت ۱۴۰۴/۶]

(۸)

قرآن (عربی)

کاتب: ناشناخته

مشخصات فیزیکی: نسخ، ۵/۸ در ۱۳ سم، ۲۰ س، دارای کمند و جدول به رنگ قرمز؛ عناوین سوره به خط قرمز؛ بدون تاریخ (احتمالا دوره قاجار)

آغاز موجود: ... وَقُولُوا حِطَّةً نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا ...

انجام موجود: ... وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رُوسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجَتَبَصْرَةً وَذَكَرَى لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ...

کتابشناسی: نسخه آسیب دیده و از هم گسسته کلام الله مجید که شامل آیه ۵۸ سوره بقره تا ابتدای سوره قاف است.

[شماره موقت ۱۴۰۴/۷]

۴۸۷

آینه پژوهش | ۲۱۲
سال ۳۶ | شماره ۲
خرداد و تیر ۱۴۰۴

(۹)

[رساله در علوم غریبه] (فارسی)

نویسنده: ناشناخته

کاتب: ناشناخته

مشخصات فیزیکی: نسخ، ۵/۱۷ در ۲۳ سم، ۱۵ س، [۱۷ گ]، بی تا. (احتمالا دوره قاجار)

دوایر و جداول مختلف، کشف به رنگ مشکی در ذیل برخی عبارات؛ نسخه از ابتدا و انتها افتادگی دارد و فاقد جلد است. هدایی حاج شیخ غلامرضا زنجانی

آغاز موجود: ... دعای ماده گاو بنویسد بر گاو و گوش آن بمالد بشاخ آن بندوق بسم الله الرحمن الرحيم وله اسلم من فی السموات والارض طوعا و کرها والیه ترجعون ...

انجام موجود: ... اگر پیه اسب را بسوزاند نازک آب آن در گوش چکانند گرانی گوش به شود اگر سرگین اسب را گر بزخم بندند به شود اگر زیر...

کتابشناسی: کتابی در علوم غریبه شامل مطالب مختلفی چون دوایری برای فالگیری؛ فالنامه انبیاء و ائمه معصومین علیهم‌السلام به شعر؛ طریقه استخاره به آیت الکرسی؛ طریقه فالنامه امام جعفر صادق علیه‌السلام به فارسی؛ تجویزاتی برای تقویت باه؛ خارش بدن؛ ناخوشی گاو؛ علاج زخم اسب؛ دفع شکم کرم اسب؛ علاج زخم کهنه؛ کنه حیوانات؛ دفع آب چشم؛ دفع درد گوش؛ منافع خروس؛ جهت حصول مقصود؛ دفع زهر مار؛ زخم سوخته؛ جهت سرفه؛ کژدم گزیده؛ گزیدگی مار؛ دفع سرفه کهنه؛ بکارت زن؛ مرکب ساختن؛ مارگزیده؛ سنگ مثانه و...

[شماره موقت ۱۴۰۴/۸]

(۱۰)

[دعیه] (عربی-فارسی)

گردآورنده: ناشناخته

مشخصات فیزیکی: نسخ و نستعلیق، ۳/۷ در ۱۶ سم، بیاضی؛ ۸ س، بی تا (احتمالا دوره قاجار)

آغاز موجود: ... طاب ثراه فرموده‌اند و اثر اجابت در اندک زمانی بر ایشان ظاهر شده و شیخ بهاء‌الدین رحمه الله فرموده‌اند که از مولانا احمد اردبیلی استفسار کردیم که در زمان طلب علم چه چیز باعث توفیق شما شد فرموده‌اند که مداومت بر دوازده امام خواجه و مداومت بر دعای توسط برق مختلفه نقل شده است ...

انجام موجود: ... له کلشیی یا نور یا قدوس یا اول الاولین و یا آخر الآخین اللهم اغفر لی ...

کتابشناسی: شامل دعای مختلف همانند اعتصام؛ دوازده امام خواجه نصیر؛ دعای جوشن صغیر؛ دعای کمیل است. در بخش‌هایی از کتاب توضیحاتی به زبان فارسی و ترجمه برخی از ادعیه به زبان فارسی به صورت زیرنویس آمده است.

[شماره موقت ۱۴۰۴/۹]

(۱۱)

عدة الداعي ونجاح الساعي (عربی)

نویسنده: ابن فهد حلی، احمد بن محمد (۷۵۷-۸۴۱ ق)

مشخصات فیزیکی: نسخ، ۵/۱۱ در ۲۰ سم، [۲۸۱] ص، ۱۸ س، بی تا (احتمالا قرن ۱۲ و یا ۱۳ هجری قمری)

۴۸۸

آینه پژوهش | ۲۱۲

سال ۳۶ | شماره ۲

خرداد و تیر ۱۴۰۴

جلد مقوایی ابره مشکی؛ عطف چرم قهوه‌ای؛ آستر کاغذ خط دار ساده؛ کشفه در زیر و بالای برخی عبارات به قرمز؛ برخی عناوین و فصول به خط قرمز؛ دارای حواشی تصحیحی و توضیحی بسیار؛ مهر بیضی با سجع افتاده ناخوانا «عبدہ ابوطاهر الموسوی» در صفحه ۲۸۲ (آخر) کتاب. یادداشت تملک با عبارت «کتاب عدہ الداعی دخل فی ملکى وانا الاحقر محمد جواد الشریف الداری» آغاز: بسم الله الرحمن الرحيم و به ثقتی۔ الحمد لله سامع الدعاء و رافع البلاء و مفيض الضياء و کاشف الظلماء و یا باسط الرجاء و سابغ النعماء و ... و بعد فان الله تعالى سبحانه و تعالى من وفور کرمه علم الدعاء و ندب اليه و الهم السؤال وحث عليه و رغب ...

انجام: ... الصالحات و صلى الله على شرف النفوس الطاهرات محمد و عترته البره السادات ماختلف الصباح والمساء واعتقب الظلام والضياء والحمد لله رب العالمين و صلى الله على سيدنا محمد وآله الطيب الطاهرين فرغ من تسويدها الفقير الي الله احمد بن فهد ...

کتابشناسی: کتاب مشهوری در دعا شامل یک مقدمه و شش باب در ادعیه که تألیف آن در شب دوشنبه ۱۶ جمادی الأول سال ۸۰۱ ق به پایان رسیده است. عناوین أبواب کتاب چنین است: المقدمة: في تعريف الدعاء والترغيب فيه؛ الباب الأول: في الحث على الدعاء؛ الباب الثاني: في أسباب الإجابة؛ الباب الثالث: في الداعى؛ الباب الرابع: في كيفية الدعاء وآدابه؛ الباب الخامس: في الأدعية المختصة بالأوقات؛ الباب السادس: في تلاوة القرآن وآدابها؛ الخاتمة: في أسماء الله الحسنی^۱.

این کتاب برای اولین بار به سال ۱۲۷۴ ق در تبریز به اهتمام هاشم واعظ تبریزی و به امیر محمد طاهر میرزا اسکندری در چاپخانه مشهدی عبدالله چاپ و انتشار یافته است^۲.

[شماره موقت ۱۴۰۴/۱۰]

۱. فهرستگان نسخه‌های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه، ۵۸۲/۹.

۲. فهرست کتاب‌های چاپ سنگی کتابخانه حضرت آیت الله العظمی بروجردی، ۱۳۲۷/۲.

مشخصات فیزیکی: نسخ، ۱۲/۵ در ۲۴/۵ سم (کاغذ)، ۲۰ س، چهارشنبه ۲ شعبان ۱۰۷۷ ق.

کتاب فاقد جلد است؛ واژه وقف بر بالای صفحات فرد کتاب دیده می‌شود؛ عناوین فصول و ابواب به رنگ قرمز؛ دارای رکابه؛ حواشی تصحیحی و توضیحی در بخش‌های مختلف کتاب؛ در انتهای کتاب یادداشت «تاریخ وفات مرحوم مغفور آقازکی مهرانی یوم شنبه دهم شهر جمادی الاولی سنه ۱۱۸۷»

آغاز موجود: ... وحديث نفس وانما النيه المعتبره انبعث النفس وميلها وتوجهها الى مافيه غرضها ومطلبها اما عاجلا واما اجلا وهذا الانبعث والميل اذا لم يكن حاصلها لايمكنها اختراعه واكتسابه بمجرد النطق بتلك الالفاظ وتصور تلك المعاني وما ذلك الاكقول ...

انجام کتاب: ... صلوات المصلين على يد مولفه الفقير الى الله الغنى محمد المشتهر ببهادالدين العالمی وفقه الله للعمل في يومه لغده قبل ان يخرج الامر من يده بمحروسه اصفهان حرست عن بوابق الزمان وطوارق الحدثان والحمد لله أولا وآخرا وظاهرا وباطنا

انجامه کتاب: قد فرغ من تسويد هذه النسخه الشريفه في يوم الاربعاء ثاني شهر شعبان المعظم سنه تسع و تسعين بعد الف من هجره النبويه صلى الله عليه وآله وسلم اقل خلق الله زين الدين الشيرازی في مشهد ثامن ائمه الاطهار.

کتابشناسی: شرح معروف و مشهوری بر چهل حدیث در عقاید و آداب و سنن دینی بدون شرح اسانید است. مؤلف این کتاب را در ظهر روز دوشنبه ۲۳ صفر سال ۹۹۵ ق در شهر اصفهان و موافق جمله «تم الأحادیث» به پایان رسانده است. این کتاب از بدو تألیف مورد توجه و علاقه بسیاری از عالمان دینی قرار گرفته و شروح و ترجمه‌های متعددی بر آن به نگارش درآمده است.^۱ این کتاب برای اولین بار به سال ۱۲۷۴ ق در چاپخانه کربلایی محمدقلی و محمدحسین طهرانی در تهران چاپ و انتشار یافته است.^۲

نسخه حاضر بخش «الحديث الثامن والثلاثون» تا انتهای کتاب را شامل می‌گردد.

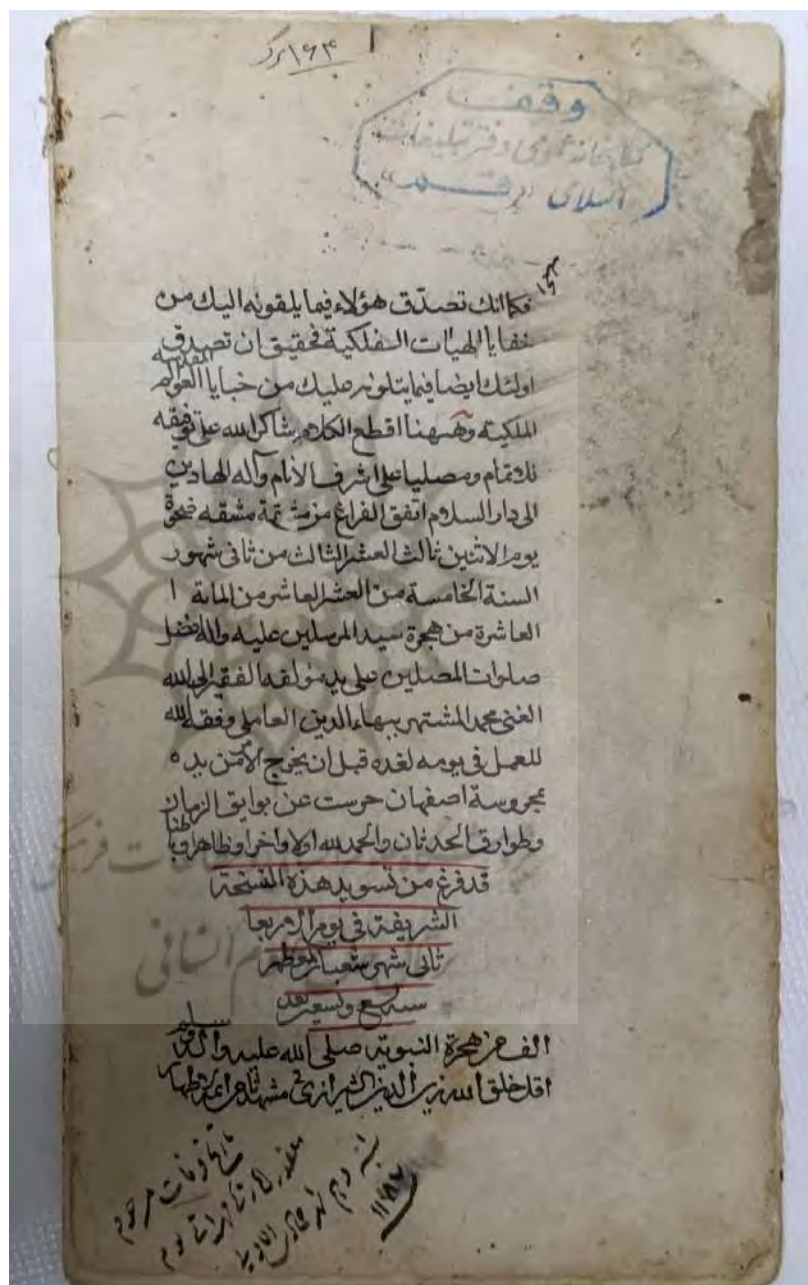
[شماره موقت ۱۴۰۴/۱۱]

۴۹۰

آینه پژوهش | ۲۱۲
سال ۳۶ | شماره ۲
خرداد و تیر ۱۴۰۴

۱. فهرستگان نسخه‌های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه، ۱۲۳/۲.

۲. فهرست کتاب‌های چاپ سنگی کتابخانه حضرت آیت الله العظمی بروجردی، ۱۴۷/۱.

۴۹۱

آینه پژوهش | ۲۱۲

سال ۳۶ | شماره ۲

خرداد و تیر ۱۴۰۴

(۱۳)

خلاصه منهج الصادقین (فارسی)

عنوان دیگر: خلاصه تفسیر منهج الصادقین؛ خلاصه المنهج

مفسر: کاشانی، فتح الله بن شکرالله (؟-۹۸۸ق)

مشخصات فیزیکی: نسخ و نستعلیق، ۵/۱۶ در ۲۶ سم (کاغذ)، ۲۷ س، بدون تاریخ (احتمالا قرن ۱۱ و یا ۱۲ق)

کتاب فاقد جلد است؛ کشف در ذیل برخی عبارات دیده می‌شود؛ کتاب ورق ورق شده و فاقد رکابه است؛

کتابشناسی: مؤلف تفسیر مفصلی در پنج جلد به نام منهج الصادقین فی الزام المخالفین تألیف نموده و چون دارای مباحث فراوان و مطالعه‌اش برای عده‌ای دشوار بود این خلاصه را در دو جلد از آن انتخاب می‌نماید^۱. این تفسیر اولین بار به سال ۱۲۷۱ق. در چاپخانه عبدالمحمد بن علی لواسانی تهرانی در تهران چاپ و منتشر می‌گردد^۲.

نسخه از ابتدا و انتها افتادگی دارد احتمالا از آغاز سوره حج تا اواسط سوره قصص را شامل می‌گردد. که به عبارتی می‌توان گفت جلد سوم و چهارم این تفسیر را شامل می‌گردد.

[شماره موقت ۱۴۰۴/۱۲]

(۱۴)

حرز (عربی)

نویسنده: ناشناخته

مشخصات فیزیکی: نسخ، (طومار) ۵/۶۸ در ۵ سم (کاغذ)، نسخ تحریری خفی، مجدول به زر و برخی از نوشته‌ها به لاجورد و قرمز، دارای سربلج با نقوش تزئینی ساده و زراندود شده، بدون تاریخ (احتمالا دوره قاجار).

۱. فهرست کتب خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، ۲۴۵/۲۱.
۲. فهرست کتاب‌های چاپ سنگی کتابخانه حضرت آیت الله العظمی بروجردی، ۸۳۵/۲.

آغاز: و ان یکاد الذین کفروا لیزلقونک بابصارهم لما سمعوا الذکر و یقولون اَنَّهُ لَمَجْنُونٌ وَمَا هُوَ إِلَّا ذُکْرٌ لِلْعَالَمِینَ ...

انجام: ... فی الأرضین یا مشهورا فی الدنیا و الآخرة جهدت الجبابره و الملوک علی إطفاء نورک و إخماد ذکرک فأبی الله إلا أن یتّم نورک و یبوح ب ذکرک و لو کره المشرکون.

کتابشناسی: مجموعه‌ای از حرزهای مختلف از حرز حضرت رسول ﷺ تا حرز حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف را شامل می‌گردد.

[شماره موقت ۱۴۰۴/۱۳]

فهرست منابع

- اوراق عتیق: مجموعه مطالعات متن‌پژوهی، نسخه‌شناسی و فهرست‌نگاری، سید محمد حسین حکیم، تهران، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، جلد ۱، وزیری (گالینگور)، ۷۸۱ ص، ۱۳۸۹.
- دلیل المخطوطات، السید احمد الحسینی، قم، المطبعة العلمية، الجزء الأول، وزیری، ۳۳۸ ص، ۱۳۹۷ ق.
- سال سی: مجموعه مقالات سی‌امین سال تأسیس کتابخانه تخصصی اسلام و ایران در مهرماه ۱۳۷۴ خورشیدی، به‌کوشش رسول جعفریان، قم: انتشارات ادبیات، ۷۲۰ ص، وزیری (گالینگور)، ۱۴۰۴.
- فرهنگ کتب حدیثی شیعه، سید محمود مدنی بجستانی، تهران، مؤسسه انتشارات امیرکبیر، شرکت چاپ و نشر بین‌الملل، ۲ جلد، وزیری (گالینگور)، ۱۳۸۵.
- فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی، احمد منزوی؛ زیر نظر ایرج افشار، محمد تقی دانش‌پژوه، علینقی منزوی، تهران، چاپخانه مجلس شورای ملی، جلد ۱۱، ۴۶۱ ص، وزیری (شومیز)، ۱۳۴۵.
- فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی، عبدالحسین حائری، تهران، چاپخانه مجلس شورای ملی، جلد ۵، ۶۱۲ ص، وزیری (شومیز)، ۱۳۴۵.
- فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی، عبدالحسین حائری، تهران، چاپخانه مجلس شورای ملی، جلد ۹ (بخش دوم)، وزیری (شومیز)، ۱۳۴۷.
- فهرست کتاب‌های چاپ سنگی کتابخانه حضرت آیت‌الله العظمی بروجردی (مسجد اعظم)، مجید جلیسه، با همکاری حیدر عیوضی، قم، انتشارات وراقان، ۴ جلد، وزیری (گالینگور)، ۱۴۰۲.
- فهرست کتب خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، براتعلی غلامی مقدم، مشهد، سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، جلد ۲۲، وزیری (گالینگور)، ۵۱۷ ص، ۱۳۸۲.
- فهرست نسخه‌های عکسی مرکز احیاء میراث اسلامی، سید جعفر حسینی اشکوری؛ سید صادق حسینی اشکوری؛ زیر نظر سید احمد حسینی اشکوری، قم، مرکز احیاء میراث اسلامی، جلد ۳، ۵۰۴ ص، وزیری (گالینگور)، ۱۳۸۰.
- فهرست‌گان نسخه‌های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه، علی صدراپی خویی، قم، دارالحدیث، ۱۱ جلد، وزیری (گالینگور)، ۱۳۸۱-۳۸۸ پ.
- مجمع کتابخانه‌های تخصصی استان قم (مکتا)، مهدی محمدی شجاعی، قم، خانه اندیشه زحل، ۱۷۲ ص، وزیری (گالینگور)، ۱۴۰۳.
- معجم المعاجم، احمد الشرفاوی اقبال، بیروت، دارالعرب الاسلامی، ۳۹۱ ص، وزیری (گالینگور)، ۱۹۹۳ م.